

“Boj o pravé náboženství”. Stačí ta slova vyslovit, a cítíme z nich dynamičnost, dramatičnost a napětí. Jsou to slova, která byla aktuální před tisíci lety, a která jsou neméně aktuální i dnes. Boj o pravé náboženství probíhá na mnoha nejruznějších úrovních na světě už odedávna. A o tom, že ten boj nijak neutuchá ani dnes, nikdo z nás jistě nemáme nejmenší pochybnost.

Vidíme ten boj takřka po celém světě v kultuře islámu, křesťanství, hinduismu a dalších náboženství. Vidíme to sice ponejvíce tam, kde se různé náboženské proudy střetávají a dochází mezi nimi konfliktu, k těm bojům dochází ale i kdekoliv, kde je pevně zakořeněn ten či onen náboženský směr. I tam dochází ke sporům a bojům: o interpretaci té či oné otázky, o dodržování správného chování, nebo prostě o moc.

Pravda, lidé jsou schopni a ochotni se přít a bojovat o vše, o cokoliv: o peníze, partnery, politický vliv, majetek, o to, jestli listy ze stromu nepadají na sousedův pozemek anebo jestli někdo řekl to či ono tak či trochu jinak. O co všechno se dá přít, dohadovat a bojovat – pro člověka doslova o cokoliv.

Náboženství je ale jako předmět sporu trochu jiné než jiné věci. Je to věc osobní a intimní, a přece zcela veřejná; je to něco, co lze snadno přehlédnout a popřít, a co je přece zcela zásadní pro lidský život. Dá se nad ním mávnout rukou a prohlásit to za překonaný anachronismus, a dá se pro to umírat. Náboženství, víra, vyznání, kolik krve už pro ně bylo prolito? Kolik životů bylo ztraceno? Kolik zoufalství bylo kvůli nim vytrpěno?

Někteří lidé, když se začnou zajímat o děje světa, vývoj lidských kultur a historii lidstva, začnou náboženstvím pohrdat. Zdá se jim, že je to věc, která příliš snadno svádí ke zlu. Když si uvědomí, kolik pletich, násilí a utrpení se ve jménu náboženství stalo, snadno na náboženství mohou zanevřít.

Tito lidé ale dělají chybu, oni totiž vylévají vaničku i s dítětem... Náboženství ve své podstatě je spirituální hledání člověka. Je to snaha o nalezení harmonie, o objevení souvislosti. Je to rozjímání, rozmýšlení, sebereflexe. Je to zkrátka niterný proces, který v člověku probíhá za cílem umístit sebe sama do kontextu vesmíru a vesmírného dění. To je spirituální jádro náboženství.

Jenomže žádný takový proces se časem nevyhne určité institucionalizaci. Jakmile se jeden smluví s druhým, že jejich duchovní citění, názory a postoje jsou podobné, cesta k institucionalizaci je nastolena. Vyznavači sdílené víry si časem postaví svá shromaždiště, vytvoří si své zvyky, obyčeje, pravidla, morálku – zkrátka své náboženství. A tím byl učiněn krok od náboženství osobního k náboženství k náboženství spolkovému. Pokud se náboženství praktikuje v nějakém organizovaném počtu lidí, pak se vytváří jakýsi sdílený prostor, a v tomto sdíleném prostoru člověk musí mít určité identifikační kódy, postupy a mechanismy, aby věděl kam a ke komu patří, aby mohl s druhými komunikovat.

To je osud všech forem spirituality, která je sdílená. Je to zcela přirozený a nutný průběh. Problém ale nastane, když se z náboženství vytratí prvotní étos víry a zbydou jen vnější znaky (zvyky, obyčeje, pravidla, morálka). Jakmile se z těchto vnějších znaků stanou cíle a nikoliv již pouze prostředky víry, z náboženství se stává moloch, tedy obrazná bytost, která ničí člověka – v tomto případě jeho spiritualitu. Když sdílená spiritualita je převedena do náboženské ideologie, když živá víra je nahrazena mechanickým konáním obřadů, když lidské usilování o pravdu a spravedlnost se zúží na dodržování pravidel a pouček, náboženství je pak

už jen prostorem, kde lidská duše nenachází posilu. A toto hrozí naprosto každému náboženství, každé formě spirituality.

Není to ale jediná hrozba. Vzpomeňme na křesťanství za Konstantina. Křesťanství začalo vzkvétat, šířit se mezi masy – ale za jakou cenu? Stala se z ní instituce, která podléhala profanaci, ale nejen to. Z křesťanství se stal nástroj manipulace. Konstantin je pragmaticky využil pro své mocenské cíle, ač sám křesťanem nebyl. Byl to krok moudrý a prozíravý, anebo to byl cynický oportunismus? Křesťanství v tomto samozřejmě není nijak osamoceno. Podobného zneužívání jsou plná staletí dějin náboženství.

Kdekoliv se člověk dopustí zneužití náboženství pro své cíle, je to to nejhorší, čeho se na spiritualitě dopustit může. Je to degradace, profanace, je to opravdová tragédie. Protože něco vznešeného, velkolepého bylo zneváženo, pošlapáno a pošpiněno. Krásný ideál, který má člověku ukazovat směr cesty jako slunce, měsíc nebo hvězdy, byl smeten do bláta.

Člověk by se neměl tímto ale odradit. Neměl by dovolit sám sobě, aby se v jeho očích degradovalo a zprofanovalo to náboženství jako takové, ta vnitřní spiritualita. Měl by být v obrazném smyslu vždy na stráži a vždy připraven k boji o pravé náboženství – měl by být vždy připraven rozlišovat ta dvě náboženství: to vnější, společenské, spolkové od toho niterného, osobního.

Zápas o pravé náboženství je velmi důležitý a potřebný – ale pouze v duši člověka. V našich srdcích by se měl odehrávat zápas o opravdovost a autentičnost naší víry, našeho vnímání světa a o to, jak sebe začleňovat do velkolepého kontextu vesmírného bytí. Jaké je mé poslání, jaký smysl chci svému životu dát? Jak prožít své dny, měsíce a roky, abych ve svém životě cítil spokojenost? Jak lépe nahlížet do tajemství života a vesmíru? Tyto otázky, tento zápas je vskutku potřebným bojem o pravé náboženství. Kéž bychom všichni byli udatnými bojovníky!

Ten boj není vůbec snadný. Znamená to usebírat se, rozjímat o sobě a o vztahu k druhým a ke světu vůbec; znamená to být bdělý a všimnout si toho, co se děje uvnitř mě; znamená to všimnout si všech sklonů k sobectví, sebestřednosti, lhostejnosti; znamená to zkrátka zkoumat svého žití osnovu. I to je zápas o pravé náboženství.

V podobném smyslu takový zápas musí probíhat na úrovni každého společenství, které chce být společenstvím duchovním, ať je to církev, meditační skupina nebo jiná instituce. I tam, v srdci toho společenství, musí probíhat neustálý zápas o pravé náboženství. Tam kde jsou lidé, tam jsou i jejich vztahy, a ty mohou být někdy velmi složité. Proto je třeba průběžně očisťovat prostředí, kde se lidé stýkají, a kde přirozeně vznikají tenze z jejich rozdílností.

Co z toho všeho vyplývá pro nás? Samozřejmě v první řadě to, že bychom měli dbát o pravost, ryzost, čistotu a autentičnost našeho vlastního osobního náboženství. Aby v našem nitru naše náboženství bylo živé, opravdové a neutuchající. A aby nedošlo úhony profanací a degradací událostmi a skandály, které se tak často odehrávají ve sféře náboženství spolkového.

A vyplývá z toho i určitý poukaz na naši aktivitu v tom spolkovém náboženství. Pokud jsme jeho částí z jakýchkoliv důvodů, pak máme vůči němu i odpovědnost a můžeme nějakou měrou přispět k tomu, aby se vždy obracelo do svého nitra, aby zkoumalo své kořeny, svoje poslání, a aby jeho étos neupadal do formálních a mechanicky opakovaných schémat.

Nechť se nám daří vést úspěšně takto chápaný boj o pravé náboženství. Tak se staň.